

﴿ ادب‌الدین والدنیا ترجمه‌سی ﴾

مترجمی :
بایزید درساملرندن برغمه‌لی :
جودت

مؤلفی :
ماوردی

مشوی

از خدا جویم توفیق ادب
بی ادب محروم ماند از لطف رب

آمدی مطبعه‌سی

دیون عمومیه جوارنده سلطان مکتبی سوقاغنده نوسرو ۱۳

۱۳۲۷

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله ذى الطول والاعلاء وصل الله على سيدنا محمد خاتم الرسل والانبياء
وعلى آله واصحابه الاتقيا (اما بعد) رهين راده تحقيق اولان امور جمله سندن دركه
مطالب دنويه ودينه نك شرف وشانى نتايجنك شرفى و بخش ايتديكى منافعك
چوقلغى ايله متناسب و آنجق او منافع نسبتنده مطالب مزبور نك تحصيلنه عنايت
واهتمام واجب اولور واشبو اهتمام سايه سندهده اقتطاف ثمرات حاصل اولور عالم
كيرودار ايچنده جلوه كر شهود اولان امورك كافه سنى بر نظره امعاندن كچيرسهك
قدر و مزيتجه اعظم، تأمين ايده جيكي منفعتجه اعم اولان قسمك آنجق دين و دنيانك
مدار استقامتى اخرا و اولانك مابه الانتظام صلاحى اولان شيلردن عبارت اولديغنه
صورت قطعيه ده حكم ايدرز . اوت عباداتك صحى استقامت دينه وابسته بولندينى
كبي سعادة دارينك تماميده دنيانك صلاحنه موقوفدر شو حالده برى عبادتكم
انتظامنى ديكر يده سعادتكم آتامنى تأمينه كافل بولندينى جهتله استقامت دين، صلاح
دنيا، شانلرينه اعتنا و تحصيلبرى اوغرنده اقتحام مشقت و عنايه شايد اولان امور
معظمه دن اولدقلى شهبه سزدر بناء عليه بن شو كتابله نه تطويل و املا نده
اساس مطلبى اخلال ايتكم سزير بر صورت متوسطه عادلانه ده دنيا و دينك آبانه
اشارت و بونلرك احوالى حقنده اسلاف كرامك اجمال ايتدكلى حقائقك تفصيلنه
مبادرت ايتكم ايسته دم سهولت فهم، وضوح حقيقتنه مدار اولور فكريله بر طاقم
امثال حكما، آداب بلغا، اقوال شعرايى دخى صحيفه بيانه ضم و علا و ايله فقهانك
مسائل عميقه سى ايله ادبانك اقاويل رقيقه سنى جمع ايلك آرزو ايلدم .

مسلك بيانده التزام ايتديكم شو اصولك اسلم طرق اولديغنده شهبه ايتام چونكه
قلوب انسانيه فن واحددن بيغوب فنون مختلفه به رغبت خصلتى اوزرينه شهبولدر
حضرت على كرم الله وجهه بيورديلركه بدنلر يورولدينى كبي قلدردنه يورولور ايمدى
نفس ناطقه به يكي يكي حقائق حكيمه اهدا ايدهرك يورغو نلغندن قور تاريكر ساقى
كوترك شو سوزندن آلمش اولديغم درس اوزرينه اشعار ادبا . ضروب امثال حكمانك

درکار اولان تنشيط قلوبه خدمتی نظر مطالعه دن دور طوتمیوب عرض اولنان مسلكه توفيق حرکت ایلدم مسالك بیان ایچنده اشبو مسلك بر مکاندن دیگر مکانه انتقاله بکزرکه انتقال مکانی فکره نشوه وجلا ویردیکی کبی حقائق علمیه سردنده ده مسلك تقان و طریق تجددده سلوک ، نفس ناطقه یه بشقه جه بر انشراح سانجته ده پارلاق بخش ایلر بوفکره مبنیدرکه مأمون خلیفه تدبیر امور ملکه، اعمال فکر واندیشه ایتدیکی ائنده تحصیل نشئه غرضیه ساکن بولدیغی سرایک دائره لرینک برندن دیگرینه کچر و ابوالعناهیة نك شویتنی تکرار تکرار او قوردی .

شعر

لا یصلح النفس اذ كانت مدبرة الا التنقل من حال الى حال

مآل

قوة مفکره تدبیر و تفکر ائناسنده یورولنجه آنی بر مکاندن دیگر مکانه انتقالدن بشقه برشیء دیکلندیره مز .
 شو کتابک محتوی اولدیغی مباحثی بش باب اوزرینه وضع و ترتیب ایتدیکی مناسب کوردم .
 برنجی باب، عقلک فضیلتی هوانک مذمتی . ایکنجی باب، ادب علمک مزیتی .
 اوچنجی باب، ادب دینک حقیقتی . دردنجی باب، ادب دنیانک کیفیتی . بشننجی باب، ادب نفسک ماهیتی خصوصلرینی بیانی مشتملدر . بن، آنجق اللهک معاونتندن استمدان و بو خصوصده بخشایش سبجائینی طلب ایلدرم ذاتاً معین و حنیظ اولمق جهتیه اله بکا کانیدر بشقه سندن مدد بکله م .

باب فضل العقل و ذم الهوى

معلوم اوله كه هر فضيلتك بر اساسى و هر ادبك بر مرجع و مأبى اولمق لازمه دندر فضائل انسانيه و آداب بشريه نك اساس عديم الاندراسى ايسه جناب حنك دين ايجون اصل. دنيا ايجون همداد قيلدينى عقلدر (اوت) اساس عقلدر چونكه فياض مطلق انسانلره دينك و جوبنك كال عقله و ابسته بولنمى تقدير و امور دينويه نك احكام عقله توفيقاً تدبيرينى تيسير بيورمش بونكله برابر همم و مأربك اختلافى اغراض و مقاصدك عدم اثتلافى جمعيت بشريه نك شيرازه انتظامنه خلل و يرميوب بالعكس كافه سنى عقل سبيله نقطه واحده ده جمع ايلشدر و انسانلره فرمان بيوردينى امر عبادتى ايكيه آيرمش بر قسمى عقلاً واجب اوله رق شريعت غرالى تا كيد و تشييد ايلش بر قسمى دنى عقلاً جائز، شرعاً واجب اولمشدر امدى عقل امر عبادتك هر ايكي قسمك اصل و عمادى ، مدار استنادى اوليور آنكچون سيدالكائنات افندمز. كشى. عقلى كى صاحبى شهراء هدايته ارشاد و رطه هولناك هلا كدن ابعاد ايدر برشى قرانمدى مألنده) ما اكتب المرء مثل عقل يهدى صاحبه الى هدى او يردنه عن ردى) حديث شريفيله ثنا سنده و هر شيك بر دى ركى مدار قواى واردر كشينك عملنك دبره كيده عقلدر امدى كشينك ربه عبادتى عقلى مقدار نجه در ايشتمديكز مى فاجر لر بيله عذاب اليم ايجنده قايناد قلى ائنده) لو كنا نسمع او نعقل ما كنا فى اصحاب السعير) ديه اظهار ندامته بولنه جقدر مألنده بولنان) لكل شى عمل دعامة و دعامة عمل المرء عقله فبقدر عقله تكون عبادته لربه اما سمعتم قول الفجار لو كنا نسمع او نعقل ما كنا فى اصحاب السعير) كلام منيفيله عقلك مدح و اطرا سنده بولنمشلدر (عمر بن الخطاب) كشينك اصلى. عقلى، حسى. دينى، مروى. اخلاقيدر ديمشدر (حسن بصرى) خدا بر كسه به عقل احسان بيورد قده آنك سبيله همه حال برمهل كدن قور تارر ديمشدر (بعض حكما) عقل. آرزو اولنان شيلرك افضل و ارجحى جهل ايسه قيروب كچيريجى دشمنلرك اقبحيدر ديدى (بعض بلغا)

مواهب الهیه نك خير ليسى عقل . مصائب كونه نك شر ليسى جهلدر دیدی (بعض ادبا) هر كشینك دوستی، عقلی دشمنی . جهلیدر دیمشدر شعراى عربدن بردات . عقلك شویله ستایشنده بولنیور شاعر مزبور ابراهیم بن حساندرد (بزین الفتی فی الناس صحه عقله) (وان كان محظوراً علیه مكاسبه) عقلك صحتی ناس ایچنده كشی به زینتبخش اجلال اولور . اما كسب تجارتنده بنجی وارون ایمش مزینته ضرر ویرمز (یشین الفتی فی الناس قلة عقله) (وان كرمت اعراقه ومناسبه) عقلنك قلی فكرینك سقامتی ناس ایچنده كندینه، عیب ایراث ایدر . اما نسباً بیوك یردن ایمش چه فائده (يعيش الفتی بالعقل فی الناس انه) (علی العقل یجری علمه و تجاربه) كشی ناس ایچنده عقلیه تأمین معیشت ایدر چونكه علم و تجر به سی عقله وابسته در تحصیل معیشت ایسه علم و تجر به سز ممکن اوله مز (و افضل قسم الله للمرء عقله) (فلیس من الاشیاء شیء یقاربه) تقسیمات الهیه نك افضل عقلدر اشیا ایچنده عقله یقین برشی یوقدر (اذا كل الرحمن للمرء عقله) (فقد كملت اخلاقه و ما ربه) زحمن بر كسه نك عقلنی تام و یررسه آنك اخلاقی و حوائج سائر هسی تمام دیمكدر : ینه معلوم اولسونكه حقائق اموری معرفت و حسنات و سیئات بیننی فرق و تمیز آنجق عقله پذیرای حصول اولور ایمدی تفضیلاتنه كیرشمك ایسته دیکمزده . عقلی : ایکی قسمه آیریرز (قسم اول عقل غیریزی) (قسم ثانی عقل مكتسب) (عقل غیریزی) اصل . عقل حقیقیدر كه آنك ایچون برحد تعیین اولمشدر كه مدار تكلیف آنجق اورا سیدر حدمعین مزبوری تجاوزده ایتمز نقصانیده قبول ایتمز انسانلرك حیوانات سائر ه دن مدار امتیازیده بو عقلدر كه نه زمان انسانده تمام اولورسه عاقل نامنی آیر و دركه نقصانندن حد كماله و اصل صفتنی قزاینر نصلكه (صالح بن عبد القدوس) شویبتیله اشبو حقیقتی كو ستریور (اذا تم عقل المرء تمت اموره) (وتمت امانیه وتم نبائه) كشینك عقلی تمام اولدقه امور و مقاصدی بنای اعمالیده تمام بولور : مفسریندن امام ضحاك (لیتذر من كان حياً) آیتنی (من كان عاقلاً) ایله تفسیر ایتمشدر علمای كرام عقلك ماهیت وصفی حقهنده اختلافه دوشهرك مذاهب شتی حصوله كلمشدر شویله كه برقوم . عقلك حقائق معلومات بیننی فرقه و تمیز ایدن بر جوهر لطیف اولسنه ذاهب اولمش و بونلرده عقلك محلی حقهنده اختلافدن قورتیله میوب

برطائفه محلی دماغ اولسنه قائل اولمش وشومدعاسنی دماغ . محل حس اولمغله اثباته یلتمش (طائفهٔ اُخری) محلی قلبدر زیرا قلب . معدن حیات ومادهٔ حواسدر دیمشدر . عقلک جوهر لطیف اولمهسندن عبارت اولان شومذهبک ایکی وجهله فسادی ثابتدر (وجه اول) علوم حکمیهده بیان اولندیغی اوزره جواهر کائناتک متائله اولمی ثابتدر شوحوالده بعضیسنک ایجاب ایتمدیکنی دیکرینک ایجاب ایتمه سی صحیح اوله من بلکه ایجاب واقضای وظیفهده متساویة الاقدام بولغلمری لازمه دندز بوراسی تسلیم اولننجه شخص عاقل کنسینک وجودیله عقلینک وجودندن مستغنی اولمق لازم کلیر چونکه عاقلده . بر جوهر اولوب عقلک ایفا ایتمدیکی مصلحتی بالنفس ایفا ایتمسیله استغناسی لازمدر مقصدمنی بر آرز تشریح ایده لم مثلاً فرض ایتمک که عقل جوهردر شخص عاقلک جوهر اولدیغی ذاتاً معلومنز . امدی عقل ایچون بروظیفه واردرکه اوده ادراکدر آنی بشقه برشی ایفا ایده من دیسه ک قرشومزدن برسائل چیقوب دیه بیلیرکه شخص عاقلده . جوهر اولدیغی جهته آنکه بووظیفه نی کوره بیلمی جائزدر والا جواهرک متائله اولمی قضیه سنی بوزمش اولورز بناء علیه عاقل کنسید باشنه بووظیفه نی کورد که ادراک خصوصنده عقلدن استغناسی لازم کلیرکه اوده مطلوبمز ایدی اشبو فساد نره دن لازمکلدی عقلک جوهر اولسندن اویله ایسه اوده باطلد (وجه ثانی) جوهرک بذانه قیامی باطل اولدیغی ینه حکمانک جملهٔ مقرراندن بولمغله عقل جوهر اولسه عقلسز جسم بنفسه قائم اولمق جائز اولدیغی کبی عاقلسز عقلک وجودیده جائز اولمق لازم اولور بوایه باطلد امدی عقلک جوهر اولسیده باطلدر علمادن دیکر فرقه . عقلی ﴿ المدرك لاشیا دعلی ما هی علیه من حقائق المعنی ﴾ دیه تعریف ایتمشدر وبروجهله صوابه یاقلاشمشدر ایسهده دیکر جهته بمراحل بعید دوشمشدردر چونکه ادراک صفات حیدن اولوب عقل ایسه عرض اولدیغی جهته متلذذ متالم مشتهی اوله نک کنسیده قیامی محال اولدیغی کبی عرض بولنان ادراکک قیامیده محالدر یوخسه قیام العرض بالعرض استحالهی باش کویتر امدی شوقولک بطالانیده رهین راندهٔ ثبوتدر .

متکلیمندن برفرقه دیکرده عقلی . جملهٔ علوم ضروریه دن عبارتدر دیو تعریف ایتمشدرسهده تعریف من بورك متضمن اولدیغی اجمال ومشمتمل اولدیغی احتمال

سببیه غیر محصور اولوب حدلرده ملتزم بولنان عدم الاجمال والاحتمال قضیه سنه منافی دوشدیکندن رتبه قبولدن ساقطدر سوزلرینک صحتی. فکر لرینک جیادتیه محکوم اولان دیکر برفرقه ده. عقل. مدرکات ضروریه به علم حاصل اولمقدن عبارتدر دیمش و علم مزبوریده ایکیه آیرمشلدر (نوع اول) حواس خمسۀ ظاهره واسطه سیله حاصل. علم (نوع ثانو) حواس وساطتنه احتیاج مس ایتمکسزین نفس ناطقه ده ابتدا واقع اولان علمدر نوع اوله مثال ایسته نیرسه. بصر واسطه سیله مرئیات مدرکه به، سمع واسطه سیله اصوات مدرکه به، ذوق واسطه سیله. مطعومات مدرکه به، شم واسطه سیله رواج مدرکه به، لمس واسطه سیله اجسام مدرکه به تعلق ایدن علمی کوسترمک کافیدر.

ایمدی انسان. حواس یاردیمیه اشیاء مذکوریه ادرک ایتدیکی تسلیم اولنجه برنوع. صفت علمک کندینه ثبوتیده تسلیم اولنمق طبیعیدر اما دینیه جک که انسان ایکی کوزلرینی یومدقده اشیائی بیله میور شو حال آنی کامل العقل وصاحب العلم اولمقدن چیقارمزمی (خیر. اصلا) چونکه عوارض وموانع خارجه دن قطع النظر مجرد بالاده بیان اولنان ادراکانه قابلیت اثبات علم خصوصنده کافیدر (نوع ثانی به) (وساطت حواسدن معرا اولان علم) مثال اولمق اوزره برشیک وجود وعدمدن خالی اولمایشنه (موجود) حدوث وقدمدن خالی اولمایشنه واحد اثنیندن اقل اولمه سنه اجتماع ضدینک محال اولمه سنه تعلق ایدن علمی کوستریز شونوع علمک سلامت. حال. کمال عقل شرطیه عاقلدن انتفاسی هیچ بوجهله جائز اوله مز ایمدی عاقل شو ایکی نوعله مدرکات ضروریه به عالم اولنجه کامل العقل وصفنه شایان اولور عقله. عقل تسمیه سی حقنده شویله بوجه بیان اولنیورکه (عقل) صاحبی شهواتنه انهماک ایله افتاده حفره هلاک اولمعدن منع ایتدیکندن دوهی فراردن منع ایدن بوقاغی معناسنه (عقل الناقیه) تشدییه طریقله تسمیه اولمشدر بودقیقه تسمیه به اشارتاً عامر بن قیس. عقلک. سنی شرعاً ناسزا احوال و افعالدن منع ایدرسه حقیقه عاقلسک دیمشدر متکلیمنک عقل حقنده کی قول اخیرینی مؤید خیلی احادیث صحیحه وارد اولمشدر ازان جمله بری سیدالکائنات افندمزدن روایت اولنوب عقل. حق ایله باطل بیننی فرق وتمیز ایدر قلب ایچنده بر نوردر مألنده (العقل نور فی القلب یفرق بین الحق والباطل) حدیث شریفیدر عقلک جوهریتنه قائل اولمیانلر محلی

قلبه اثباته مجبور اولدیلر زیرا قلب محل علومدر قال الله تعالی وتبارک ﴿ افلم یسیروا فی الارض فتکون لهم قلوب یعقلونه بها ﴾ شو آیت کریمه ایکی شینه دلالت ایدیور بریسی عقلک علم ایکنجیسی محلی قلب اولدیغنه (یعقلون) ده ایکی تأویل وارد (۱) یعلمون (۲) یعتبرون بها ایشته عقل غریزی حقنده کی مقالات مجمله بولردن عبارتدر اما عقل مکتسب دیدیکمز. عقل غریزیک نتیجه سی اولوب نهایت المعرفه، صحة السیاسة، اصابة الفکره. ماهیتلرینک هیئت مجموعیه سیدر اشوع عقل. استعمال اولندقدنه نما. اهل اولندقدنه نقصان پذیرا اولمغله کندیسی ایچون برحد معین بیانی غیرقابلدر نمای مزبور ایکی وجهک بریسیله حاصل اولور (وجه اول) ذوالاسنان اولان حیوانات سائرده لجام. مانع سیروخرام اولدینی کی عقل ایچونده هوای نفسانی و شهوات حیوانی طرفندن برمانع بولمدقجه استعمال اولونه اولونه کثره تجارب و ممارسه امور سببیه ناسیدر بونک ایچون قوم نجیب عرب شیوخک آراسنی ثناده بولنه کلمش حتی ایچلرندن بعضیسی شویله دیمشدر مشایخ. اشجار وقار و منابع الاخباردر آنلرک آتدقلری اوق نشانکاهدن تخلف. فکر لری وهم ایله اختلاط ایتمز. سنی بر فعل قیحدک اجرا سنده کورسه لر در حال منع و ارشاد. فعل مشروعک ایفاسنده بولسه لر. بذل معاونت و امداد ایدر لر. بعض حکما طرفندن. آراء شیوخه ملازمت ایدیکز چونکه آنلردن ذکاء طبیعت، فرط درایت مفقود اولسه بیله پیشگاه مشاهده لرندن چوق عبرت انکیز ماجرا رکچمش قولاق لرنده تغیرات کونیه نیک آثاری ظنین انداز اولمش اولدیغندن هر حالده اصابت فکره مالکدر لر دیمشدر حکم منثورده. کشینک عمری اوزارسه قوای بدنیه سی نقصان کورسه بیله عقلنک قوتی مزداد اولور دیمشدر وینه بوقییلدن اوله رق ایام. جاهلی تأدیباتیمدکجه یقاسنی صالمر دیندی بعض حکما، تأدیباتیسترسه ک تجارب. کافی وعظ ایسترسه ک انقلاب دوران و افیدر دیمشدر بعض یلغا، تجربه. عقلک آینه سی غرور. جهلک میوه تلخ اییدر دیدی بعض ادبا. کچمش کله جکدن خبر و یرمک. ارباب ذکالک تجربه لری. عبرت جهتیله کافیدر دیدی بعض شعرا عقلک نظاماً شویله ثناسنده بولاندیلر .

شعر

المتر ان العقل زین لاهله ولكن تمام العقل طول التجارب

(۹)

مأل

کورمدکی که عقل اربابنه زینت تمامی ایسه تجربه لرك چوقلغندن عبارتدر .

دیگر

اذا طال عمر المرء في غير آفة افادت له الايام في كرها عقلاً

کشینک عمری آفتدن مصون اوله رق کچرسه ایام. کلوب کچمه سنده آکا عقل علاوه ایدر .

عقل مکتسبک نمانسک وجه ثانسی

اشبو نما فرط ذکا وحسن فطنة سایه سنده حاصل اولور که حدس وتجربه ایچون بروقت مهل اولمقسزین مجرد سائحاتک پارلاقلغندن عبارتدر ایمدی بوجوده فکریه. عقل غریزی مایه سیله امتزاج ایتدکده نمای عقل مکتسب. نتیجه سی اقتطاف اولنور اکثر کنجلرده مشهود اولان رزانه عقل، رصانه فکر کی که نمای مذکورک آثار متجلیه سیدر حتی هرم بن قطبه نام ذاته. عامر بن طفیل « علقمة بن علائه » میانه لرنده تحدث ایدن بر مسئله ده حکم اولمسی ایچون کلدکلرنده (هرم) یاشلری کنج. ذهنلری کسکین کیمسه لره مراجعتکز لازمدر دیره رک اختیار لغنی اوکه سورمش وبوسوز آنلری باشندن صاومق ایچون فیر لائش بر معذرت صوریه اولمقله برابر آنلر عقل و حکمته موافق و صدق و صوابه مطابق کوردکلری بو فکری تعقیب ایله اولوقت سننک کوچکلکی عقلنک چویکلکی ایله بین العرب مشهور اولان ابو جهله کیتمشلر لعین مسفورده حکمدن امتناع اتمه سیله مره ثانیه ده هر مه مراجعتلرنده اجرای حکمه مبادرت ایلشدر که حکم مزبور حقنده لید شو بیقی سولیشدر .

بیت

یا هرم بن الاکرمین منصبا انک قداوتیت حکماً معجبیا

مأل

ای آناسی باباسی منصب جهتیله اکرم اولان هرم. یا هو سن. حکم عجیب، فکر

مصیب ایله جناب حقدن مظهر بخشایش اولمشسکدر. عرب بیننده مشهور سوزدرکه مشاوره بی دائماً کنج لرله یاپیکز چونکه آنلرک نتایج فکریه لری قدم زمان طوقونامش اختیارلق رطوبتیه جورومامش بر طاقم جید فکرلردر (نته کیم شاعر دیور)

رایت العقل لم یکن انهاباً ولم یقسم علی عدد السنینا
ولو ان السنین تقاسمته حوی الالباء انصبه الیننا

مأل

کوردمکه (عقل) یغما ایله قزانلیور انسانک یاشی نسبتندهده وبرلیور آرک سنه لر عددنجه عقیده تقسیمات یاپلسه بابالر هپسنی آلیر اولاده برشی قالمزدی . اصمعی دیورکه فصاحت و بلاغتیه بنی مفتون ایدن بر عرب چو جو غنه . ایسترمیسک که آحمق اولمق شرطیه یوز بیک غروش آله سک دیدیکمه جو ائنده خیر دیدی صوردمکه نیچون . دیدیکه قورقارمکه حماقت برکون بر جنایت ایقاع ایتدیرده مبلغ مزبوری کوتوردکن صکره کندیسی اوزرمده جیا قالیر: نظر عبرتله باقلسون که کبر سن . کثره تجاربه مالک . سالخورده لرک بیهه عجزی محتمل بولنان شو جوابی فرط ذکاسی ، جودت قریحه سی ایله نصل استنباط ایلدی .

ابن قتیبه نکل و حکایه ایتدیکی فقره آتیه ذکا و فطانتیه دلالت و موجب حیرت اولمقده صبی مذکور حکایه سنندن دهها زیاده در . شوبله که حضرت عمر سوقاقدیه او یونله مشغول چو جو قلره تصادف ایدوب مهابت عمریه الجاسیله عبدالله بن زبیردن ماعداسی حضرتی کورنجه فرار ایدر لر حضرت عمر چو جقلرک فراری ، ابن زبیرک عدم فراری سببنی کندندن صورددقه ابن زبیردن شو جوابی آلیر . یا امیر المؤمنین کندمده شهیم بوقکه قورقوب قاجهیم یول طار دککه توسیع ایچون چکیلهیم باقکز اشبو جرابک متضمن اولدینی فطنته وقوه ذکایه و بداهت جوابیه که نصل کندیسنندن لومی قالدیره رق آیروجه حجت اقامه ایلدی افندم . ذکا ایچون غایت . جودت قریحه ایچون نهایت یوقدر .

حکایه اولندیکه خلفای امیه دن سلیمان بن عبدالملک دیار رومدن کتیر بلان

برطام اسارانك بوینی اورمقله فرزدقه امر ایدر فرزدق. اشبو خدمتدن
 عفونی استرحام ایدر سده بردرلو قبول ایتمز والینه برکسمز قلیج و پروب
 خدمته مبادرتی تکلیف ایدر فرزدق. بن بوقلیج ایله ایش کوره م سلسله
 اجدادمدن رغوان لقیله ملقب مجاشع نام کسه دن موروث قلیج ایله اورورم
 دیوب کندی قلیجیله اسارادن برینه اوروب قضارا قلیج کسمه نجه خلیفه
 وحضارک خده استخفافه قویولدق لینی کورن فرزوق بالبداهه زیرده کی
 یتلری سویلر .

ایعجب الناس ان اضحکت سیدهم   خلیفة الله یستقی به المطر
 لم ینب سیفی من رعب ولادهشی   عن الاسیر ولكن اخر القدر
 ولن یقدم نفساً قبل میتها   جمع الیدین ولا الصمصامة الذکر

مالی

باعث فیض ورحمت ولا بس خلعة خلافت وکندیلرینک سیدی بولنان
 ذاتی کولدر دیکمدنطولایی ناس تعجبمی ایدیور بنم سیغم خوف و حیرتندناشی
 اسیردن دو نامشدر انحق قدر الهی انک موتنی تأخیر ایتمشدر الی باغلی اولق
 وسیف صارم و پولاد بولنق ایله هیچ برنفس کندینه مخصوص عمادتن اول امامه
 ایدبله مز . بعده قلیجنی قینینه قویهرق شونلری سویلدی .

مان یعاب سید اذا صبا   ولا یعاب صارم اذا نبا   ولا یعاب شاعر اذا کبا

مالی

(برسید ذیشان حسب البشریه خفته میل ایتمکه عییلنماز و برسیف قاطع
 کسمه مکله یرلمز و برشاعر قباحت لسانیه ده بولنغله قینامز . بوندنصرکه
 او طوروب . ظن ایدرمکه شو ماجرامی (ابن المرآغه) یعنی جریر . طویسه
 بنی شویله هجو ایدر دیدی و چیقدی کیتدی بیت شودر .

شعر

بسیف ابی رغوان سیف مجاشع   ضربت ولم تضرب بسیف بن ظالم

مألی

اجدادكك سيفيله اوروب عربده شجاعتی وکسکین قلیجیله مشهور
ابن ظالم نام کسه نك قلیجیله اورمدکده آنکچون کسمدی .
فرزوق چیققدنصره (جریر) کلوب ماجرا کندینه حکایه اولنورسده
شعر مزبوردن خبر ویرلمز درحال جریر .

بسیف ابی رغوان سیف مجاشع   ضربت ولم تضرب بسیف بن ظالم

بیتنی انشاد ویا امرالمؤمنین (ابن القین) یعنی فرزوق . حقنده سویلیدیکم
شو بیتنی طویسه . ظن ایدرم شویله جواب ویرر دیدی .

ولا نقتل الاسرى ولكن نفيكمم   اذا اثقل الاعناق حمل المغارم

سلیمان فرزوقک فراست سابقهسنه یعنی جریرک سویلهیهجکی شعری
سرعت انتقالی وپارلاق سانشاتی ایله بولدیغنه آفرین اوکور برزمان صکره
فرزوقه جریرک سویلیدیکی شعر مذکورى خبر ویردکارنده بالبداهه شویبتلری
انشاد ایدر .

كذاك سيوف الهند تنبوظياتها   وتقطع احياناً مناط التمام
ولن نقتل الاسرى ولكن نفيكمم   اذا اثقل الاعناق حمل المغارم
وهل ضربة الرومى جاعلة لكم   اباعن كليب اواخاً مثل درام

مألی

هندستانه منسوب اولان ابی قلیجیرک حالی ایشته بویلهدر کسکین اولان

اوجلری کسمه‌ی ویرر بعضا اولور که نسخه‌لی بویونلری بيله کسپوریر .
بزاسیرلری اولدرمیز بلکه آنلری تکالیف شاقه آلتده کوردیکمزده قید
اسارتدن قورتاریز براسیر رومی‌ی قتل ایتک سزک ایچون کلیب وائل نسلندن
برپدر یاخود دارم بن مالک کبی بربرادر حاصل اتمک قدر برشرفیدر .

فرزوقک محجوبیتله نتیجه‌لن شوخالی ادبای عرب میانه‌سنده شیوع بولدی
حتی حکایه اولنور که عباسیه‌دن مهدی حضورینه اسرای رومدن برینی
کتیردکلرنده حضورنده بولنان شیب بن شیبیه به خطاباً شونک بونینی اور
دید کده شیب یاامیر فرزوقک وقعه‌سی معلوم و بیچاره شو آنه قدر عجز ایله
ملومدر بنده او . لومه مظهر اولماق اوزره بوایشن عفوکزی رجا ایدرم
دیمش مهدی دخی بن سنک شرفک ایچون بوتکلیفده بولمشدم دیهرک عفو
ایدرسده زواللی شیب حاضر بالمجلس اولان شاعر ابوالهولک شوطنه‌سنندن
قورتیله مامشدر .

جزعت من الرومی وهو مقید	فکیف ولولاقیته وهو مطلق
دعاک امیر المؤمنین لقتله	فکان شیب عند ذلك یفرق
فتح شیباً عن قراع کتیبه	وادن شیباً من کلام ملفق

مألی

ای شیب . اسیر باغلی اولدینی حالده قتلندن اندیشه ایدیهرسک عجا
باغلی اولسه نه پاجتسک امیر المؤمنین سنی اسیرک قتلنه چاغریور سن اندن
قورقیورسک پادشاهم شیبیه حرب ضرب تکلیف اتمه سوسلی سوسلی لاقردی‌یه
چاغر . باق نصل اجابت ایدر صحتته مقارن : ایسه فرزوقک وقعه‌سنده شایان
تعجب اولان یر . هر ایکی قریحه‌نک حیادتی دکل ، توارد خاطرین یعنی هرایکی
طیعت شاعره‌نک فکر واحده اتحادلر بدر .

آنکچون حکما . عقلک علامتی . فهمنک سرعتی ، غایه‌سی . وهمنک یعنی کشف
وتحمینک اصابتدر دیمشدر در جوده قریحه وسرعة خاطر نعمته مظهر اولان
ذوات ایچون سؤال نه قدر مشکل بيله اولسه جوابدن عجز یوقدر نیته کم ساقی

کوثر حضرت علی کرم الله وجهه به . بوقدر خلقك کثرت وازدخاميله برابر جناب حق نصل بسط میزان حساب ايدر ديه صوردقلرنده آنلرك کثرة وازدخاميله برابر نصل آیری آیری رزقلرینی يتشدیرییوسه اویلهجه حساب بیورر جواب مسکت و الزامیسنی ویرمشدر (عبدالله بن عباس) بعدخرابالبدن ارواح زرهیه کیدر سوآلنه یاغ توکیدیکنده قندیلک آتشی زرهیه کیدیورسه ارواحده اورایه کیدر جوابنده بولنمشدر شوایکی جواب . سائل مسترشدده اذعان، منکرینه حجت قهر و خذلان یخشش ایدن اجوبه مسکته قیلندندر حضرت عیسی نك ابلیسه ویردیکی جواب هر نه قدر جودت قریحه دن منبعث اولیوب وحی ربانی ثمره سی ایسه ده اجوبه مسکته دن اولمقده جوابان سابقانه التحاق ايدر شوپله که (ایلیس) حضرت عیسی علیه السلامه کورینور و میانه لرنده محاوره آتیه جریان ايدر (ابلیس) یا عیسی سن اعتقاد ایدیورسکه که جناب حق تقدیر ایتدیکه سکا بر مصیبت کلز شو عقیده نك صدقنی کوسترمک ایچون شو طاعنک ذروه سندن کندینی آت سلامتک مقدر ایسه قورتیلورسک (عیسی) یاملعون الله ایچون قولنی امتحان قدرتی ثابتدر لکن قول ایچون اللهم امتحان صلاحیتی هیچ بروقت یوقدر: بوکچی جوابلر وحی صمدانی ایله اسعاد بیوریلان انبیای عظام حضراتی ایچون جای استغراب دکلدر انجق شایان استغراب اولان یالکز جیب اندیشه و خاطر بداهت پیشه دن بوکچی ظریفانه جوابلری صیروب چیقاراندردر قم بن عباس روایت ايدر که علی بن ابی طالبه . سما ایله ارض آراسته نقدر مسافه واردردیه صوردقلرنده دعوات مستجابنه نك طی ایتدیکی مسافه در دیمش بونک اوزرینه مشرق ایله مغرب آراسته مسافه نه قدردر دینکلرنده کونشک برکونلک مسافه سیدر بیوردیلر امدی شوسوألر ایستر امتحانی اولسون ایستر حقیقی اولسون هر حالده سائلی مسکت دوشمشدر اما بسط و تمهید اولنان شو ایکی وجه عقل مکتسبه اجتماع ایدرسه یعنی فرط ذکا و جودت حدس . سلامت قریحه . طول تجارب مرور زمان و کثرة اختیار سببیه عقلک تماسیده انضمام ایدرسه اکا عقل کامل . صاحبنده عاقل کامل فاضل بالاستحقاق دینور حضور پیغمبریده برکسه حقنده (اصحاب) خیر ایله نژاده بولندقلرنده رسالتپناه افندمز عقلی نصلدر بیورمشلر بوکا

قرشو اصحاب . شویله عبادتی . بویله اخلاقی . شویله فضائل و آداب و واردر دیه صایوب دوکدکارنده ینه . عقلی نصیلدر بیورمشلر اصحاب . حیرت ایدرک یارسول الله بزمدوجک عبادات و طاعاتی تعداد ایدیورز سز . عقلندن سؤال بیور بیورسکنز . حکمتی اکلامدق دیدکارنده بیورر که اححق عابد . جهلی سببیه فاسقک فسقندن بیوک فلاکتله چارپیلیر : انسانلر ربنه عقلی مقدارنجبه کسب قرب ایدرلر .

عقل مکتسبک ازدیاد و تناهیبی انسان ایچون فضیلت و موجب مسرتیمدر یوخسه حقنده موجب نفرت و بلائی مستلزم الکاء بتیمدر علمای کرام . بونقطهده اختلاف ایتمشلردر انلرون برکروه ، خیر ، ورزیلتین ارهسنددحد متوسط اولدینی کبی فضائلدن هربر (فضیلت) ده هراییکی خصلت ناقصه نك . آرهنسده برخصلة متوسطه در عقلک تناهی و ازدیادی تقدیرنده حاق وسطی کچوب حدفضیلتدن چیقاجنی بدیهی اولمغله ازدیاد و تناهیسنه هیچ بروجهله فضیلت دیه میز دیمشلر حکما . اسکندره ، ای پادشاه هرایشکده اعتداله رعایت ایله زیرا زیاده عیب ، نقصان ایسه عجزدر دیهرک اجرای نصیحت ایتمشلردر صاحب الشریعة المطهره افندیز ایشرک خیرلیسی اورته حالده اولانیدر معناسنده اولان (خیر الامور اوسطها) حدیث شریفه ارشاد امت بیورمشلردر حضرت علی کرم الله وجهه امورک خیرلیسی اورته سیدر چونکه اولده ، آخرده ، هراییکسنک مرجعی وسطدر دیدی .

قال الشاعر

(لانذهبن فی الامور فرطاً : لانتئلن ان سئلت شططاً : وکن من الناس جیماً وسطاً)

مألی

امورکده افراط و کسه دن برشی ایستدکده الحاح و ابرامده تجاوز طرفه کیتمه کافه ناس ایچنده اورته حاللی ادم اول .
بونلر عقل مکتسبک ازدیادینک منافی فضیلت اولدیغنه برده شسویله دلیل . کتیردیله دیدیلرکه عقلک زیادسی صاحبینی مکر ، حیل ، دها و دهمائسه سوق و اغرا

ایدر بوايسه مذموم، صاحبی ده ملومدر (باقسه ك أ) (عمر بن الخطاب) ابو موسی -
 الاشعری به زیادك والیلکدن عزائی امرایتدیکنده (زیاد) حضرت عمره یاخلیفه
 سبب عزلم . بکا بر جهتن وقوعبولان حدتکزمی . یوخسه بیت المال مسلمنه
 خیاتم می ديه صورذقدده هیچ برشیدن دکل بلکه سنك عقلك . دها . مرتبه سنده
 پارلاق و مزداد اولدیغندن سنك کبی برداهی بی ناس اوزرینه بر بارکران تحمیل
 ایتمش اوله جغمندن خوفنددر جائزکه . طغیان عقلکله . ایده جکک ظلم بکا راجع اولور
 دیدی . انکچون افراط عقل جسداچون مضردر سوزی . قدیم سولنیر بعض
 حکما . سیل رشاد و منهج سداده دلالت ایده جک عقل سکا کافیدر دیدی بعض
 بلغاده . حوائج دنیویه و اخروییه کافی اولان قلیل . سبب طغیان . موجب خذلان
 اولان کثیردن خیرلیدر دیدی .

علمادن فرقه دیگر فرقه اولانک عکسنی بالادعا عقلک زیاده لکنک
 آیروجه بفضیلت اولمنسه ذاهب اولمش وشویولده استدلاله قویولمشدر فضائلک
 زیاده لکنک مستوجب نقص و مذمت اولسی مطلق دکل یلکه کندیسی ایچون بر
 حد معین بیان اولنان فضائل محدودنک طاشقین بولمنسه منحصردر زیرا حد
 معروفنی تجاوز ایدن هیچ بروقت فضیلت نامنی قزانه مدینی کبی مذمته منسوب
 اوله جنی شبهه سزدر قهرمانلقده . حدشجاعتی تجاوز ایدن بهادر تهوره ، سخاوتک
 حیز معیننی تجاوز نایدن طاسلاق دخی اسراف و تبذیره نسبت اولندیگی کبی : عقل
 مکسب ایسه هیچ بروجهل بوکا قابل تطبیق دکدر زیرا عقل مزبورده زیاده لک .
 امور کثیره بی فرط درایت ، ظنون غالبه ده حسن اصابت ، ماضی واستقباله ممکن
 مرتبه معرفتن عبارتدر بوايسه کندیسنه قطعاً صفت نقص ویرلمیه جکی کبی
 فضیلت ایله توصیفمزده فرسخ فرخ حقمز واردر بونی مؤید وناسک افضل عقللاً
 زیاده اولانیدر معناسنی مفید اولان (افضل الناس اعقلهم) کلام حکمت ارتسام
 پیغمبریسی دخی روایت اولمشدر برده . عقل هر زرده اولورسه اولسون شایان
 القدر مآئنده کی (العقل حیث کان مألوف) حدیث شریفی زیاده عقلک
 فضیلتنی بر قاندها اثبات ایتزمی مفسرینک بعضری (قل کل یعمل علی شا کتله)
 آیتده کی شا کله بی (بحسب عقله) ایله تفسیر ایلشدرکه بوده حقیقت معروضه بی
 کره کی کبی تأیید ایدر قاسم بن محمد دیورکه عرب (من لم یکن عقله اغلب حصل الخبر .

(۱۷)

عليه كان حثفه في اغلب خصال الخير عليه) دیدی . یعنی برکسه نك خصائل
خيريه سنك . چوغی عقلی اولمزسه آنك هلاکی او یوزنددر دیمکدر (حکم
منشورده) هرشی چوغالیرسه او جوزلر لکن عقل چوغالدقچه رواج بولور
قیمتی آرتار دینمشدر . بعض بلغا دیدیکه عاقل عقلی یوزندن ارشاد ورایی یوزندن
امداده مقرون اولوب دایما سوزی طوغری فعلی ممدوح اولور جاهل ایسه
جهلی یوزندن اغوا : هواسی طرفندن معصیته . سوق واغرا اولنوب سوزی سقیم
فعلی ذمیمدر ابن لسنکک بکا پدرینک آتیده کی شعرینی او قودی .

شعر

من لم یکن اکثره عقله اهلکه اکثر مافیہ

مألی

(برکسه نك وجودنده اکثر اولان عقلی دکلسه آنك هلاکی کندنده اکثر
اولان شی یوزنددر)

اما قول اول طرفدارانك دلائلنده در میان اولنان حیل و دسائس : مکرو
وساوس بزم عندمزده دخی مذمومدر . چونکه بونلرک صاحبی . عقلنک فضلہ سنی
شره صرف ایتدیده مستوجب مذمت اولدی . خیره صرف ایدیدی بالعکس .
شایان مدح وستایش اولوردی . مغیره بن سفیان . حضرت عمری . شویله ثنا ایدیور
والله عمر . کسه یه خدعه ایتمکدن افضل یعنی مبرا و کندیسنه خدعه اولتمقدن
اعقل یعنی معرادر دیدی حضرت عمر کندیسنی شویله وصف ایدیور بن
حیله کار دکل حیله کارلرک دام تزویرینه دوشنلردنده دکل .

علمای کرام (زیاد) و آنک نظائری . عقلنک فضلہ سنی شره صرف ایدن
کسه لرک عاقل تسمیه اولنوب اولنه میه جغنده اختلاف ایله . دلائل قویہ سردایتدیلر
برفرقه سی دیدیکه دکلکی که بونلرده نعمت عقل وارددر بن بونلره عاقل دیمکدن
چکنمه م : دیگر فرقه دیدیلر که خیر ایله دین . موجبات عقلدن اولدینی جهتله

دکلیکه بونلر مقتضای عقله عمل ایتیموب جانب شره پویان اولدیلر . بن بونلره عاقل اسمنی چوق کوررم : دیه جکم برشی وارایسه صاحب رویت . مالک فککردن عبارتدر . آنکچون بعض عقلا . عاقل اللهک امر ونهینی دوشونن کسه در دیمشدر حتی علمای شافعیه دییورلرکه برکسه . مملک ثلثنی انسانلرک اک زیاده عقلیسنه وصیت ایلدم دیسه اشبو وصیت . زاهد . ومتقیلره مصروفدر زیرا عقله مطیع ومنقاد اولوب امله الدانیان ومتهی ء یوم التناداولان انجق بوزمره ناجیه زهاددر لقمان بن عامر . ابوالدرداء حضر تدرندن روایت ایدیورکه مسند پیرای کرسی ء رسالت افندمز . ابو عامره خطاباً (یاعویمر ازددعقلاً ترددمن ربک قرباً وعزاً) یعنی یاعویمر عقلکی زیاده ایتمکه چالشکه ربکه قریب اولاسین بیوردیلر (بن) (ابو عامر) انام بابام سکا فدا اولسون یارسول الله عقلمی نصل زیاده ایدهم دیدیکیمده ﴿ اجتنب محارم الله وادفرائض الله تکن عاقلتم تنفل بصالحات اعمال تردد فی الدنیا عقلاً وتردد من ربک قرباً وعزاً ﴾ یعنی حرامدن اجتناب . فرائض الهیهنی ادایه شتاب ایتمکه . عاقل اوله سین . صکره اعمال صالحه ایله نوافله دوام ایتمکه دنیاده عقلک وربکه قریبک زیاده لشسک داریندم عزیز اوله سین بیوردی (بعض ادبا) حضرت علی به منسوب اولان اشعار آتیه بی بکا او قودی .

ان المکارم اخلاق مطهرة فالعقل اولها والدين ثانها

والعلم ثالثها والحلم رابعها، والجود خامسها والعرف سادسها، والشكر تاسعها والدين عاشرها

والنفس تعلم اني لا اصدقها	ولست ارشد الا حين اعصياها
والعين تعلم من عيني محدثها	من كاه من حزبه او من اعادها
عينك قد دلتا عيناى منك على	اشياء لولاها ما كنت تبديها

مالی

مکارم انسانیه، بر طاقم اخلاق معدوده مطهره در (۱) عقل (۲) دین (۳) علم (۴) حلم (۵) جود (۶) ایواک ایتمک (۷) اقربایه احسان (۸) صبر (۹) شکر (۱۰) خلقه یومشاق معامله : نفسم یقیناً بیلیرکه بن انی اغرأتنده اصلا تصدیق ایتمهم

رشد و سداد می . اكا مخلصدن بشقه بریده ارام . ذاتاً انسانك كوزی . قونوشدینی
 آدمك دوست و یادشمن اولدیغنی طانیر . سنك كوزلرك . بنم كوزلریمه . برطاقم سرائر
 قلبیه كوسترركه كندیکه قالسه . ممکن دكل اظهار الیزدك .

معلوم اوله كه عقل مکتسبك عقل غریزیدن انفكا کیكه برشخصده مکتسب
 موجود . غریزینك مفقود . اولمه سیدر اصلا جائز دكلدر چونكه . عقل مکتسب
 عقل غریزینك نتیجه سی اولمقله برشیتك نتیجه سی ایسه اوشیدن ایریله میه جفی
 بالبداهه ثابتدر . اما غریزینك مکتسبیدن انفكا کی كه برشخصده غریزی بولنوب
 مکتسب مفقود اولمقدر جائزدر . صاحبیده هر فضیلتدن محروم ، هر درلور ذالته
 محكوم بر ذات تحت اولمق اوزره طانمشدر . ناخدای سفینه شریعت افندمز . احق ، طپراق
 دستنی کییدر یمایی . تعمیری . قبول ایتمز مألنده (الاحق کالفخار لایر قع ولایشعب)
 بیوردیلر . دیگر حدیثده . احق : اللهمك الك زیاده سومدیکی كسه در چونكه انی . اشیانك
 اك قیمتداری اولان عقل كبی بر نعمت عظامدن محروم ایتمشدر مألند ،
 ﴿ الاحق ابغض خلق الله الیه اذ حرمه اعز الاشياء علیه ﴾ بیورمشلردر بعض
 حكما ، عقله احتیاج . ماله احتیاجدن چر كیندر . بعض بلغاده . جاهلك دولتی عاقلك
 مدار عبرتیدر دیدیلر . ملوك ایرانیه دن نوشروان ایله وزیر ی بزر چهر اره سنده
 محاوره آتیه جریان ایلدی (ن) انسان ایچون اك خیرلی شی ندر (بزر چهر)
 معیشتی تأمینه کافی . عقلدر (ن) اوبولنمزسه (بز) عیبی اورته جك اخوان واحبا
 (ن) اوده بولنمز ایسه (بز) ناسی كندینه جلب ایده جك مال (ن) اوده اولمزسه
 (بز) لسان ساكت . قلب صابر (ن) اوده اولمزسه (بز) خانمان سوندیرن موته
 انتظار ایتمكدر ، ارد شیرین بابك دیدیکه عقل . ایکی نوعدر بری عقل مطبوع .
 دیگر ی مسموع . بونلرك بریسنك بولندیغنده دیگر ی بولنمزسه هیج بر فائده سی
 کور یله مز : ارد شیرك بوسوزینی بعض شعرا شونظمیله افاده ایلدی .

رایت العقل نوعین	فمطبوع و مسموع	ولاینفع مسموع
اذا لم يك مطبوع	كالا تنفع الشمس	وضوء العين ممنوع

مالی

بن عقلی ایکی نوع بولدم بری مسموع یعنی . تجربی و مکتسب اوله جق

دیگری مطبوع یعنی عقل غریزی. کوز ضیای بصیردن محروم اولدوقده، کونشک ضیاسی رؤیت اشیاده کافی و نافع اولدینی کبی. عقل مطبوعک (غریزینک) بولندینی موقعده. عقل مسموع. ایشه یارامز، بعض عقلا عاقلی. جامع الفضائل احمقیده مورد الرذائل اولق اوزره شویله توصیف ایلدی (عاقل) سودیکی کسه حقنده امداد ونصرتی ابدال. دشمنلک ایتک ایستدکده کندی قدرینی ظلم کبی شناختدن. بالا کوره رک دوستنی عقلیه مسعود و بختیار. دشمنی دخی عدلیه خجیل و شرمسار ایدر، برکسه یه احسانده بولنسه. مقابلنده شکر بکله مز کندینه کوتولک ایدلسه. یا بر طاقم. اسباب عذر ملاحظه. یا خود عفو وصفحله معامله ایدر. ایشته عاقل بویله در. احمق ایسه هم ضال همده مضلدر انسیت ایچون کندینه یا قلاشلسه کبرلنور، کندن قاچلسه کدرلنیر، استنطاق اولنسه تخلف. حاله ترک ایدلسه تکلف ایدر. آنکله او طور مق موجب حقارت، اوکا او یوب غوغا ایتک مستلزم محنت. قونوشمق. مجلسنده بولنمق مورث عیب و شین. دوستلنی منتج ضیرو کین، مقاربه سی. عمای قلبی. مقارتنی. شقای ایدیدر. حتی ملوک فرس شخص عاقله غضب ایتدکلرنده. بر جاهل ایله بریده حبس و بونی بیوک جزا صایارلردی.

احمق. کوتولک ایدرده. احسان ایتدی ظنیله. شکر ایله قرشولق استر ایولک ایدر. کوتولک ایتدی ظنیله استعفا ی قصورده بولنور. احمق لک مساویسی انقضا. عیوبی انتهایی قبول ایتمز. غایه سنه وارلدی ظن اولنان فنالغنک. کوز لجه تدقیق اولنسه اوته سنده آندن بیوک آندن آلچق آندن مه لک آندن آجی بر فالغی ده ا سر نما ی فصاحت اولور (سبحان الله) احمق لک احوالندن اولو الابصار ایچون نقدر عبرت. معتبرین ایچون نقدر منفعت واردر (احنف بن قیس) دیدیکه احمق هر شیء از برنده ضبط ایدر. بری طرفدن کندی نفسنی در حال اونوتور. بعض بلغا دیدیکه دنیانک جاهله اقبالی تصادف وانفاق. عاقلدن ادباری ایسه عقلی یوزندن استحقاقیدر شوحالده جهل سببیه اقباله نائلیتک. جهله رغبتکی جلب. عقل سببیه مطالبدن مه جوریتک عقلدن نفرتکی ایجاب ایتسون. چونکه جاهلک دولتی ممکن آندن ایسه عاقلک دولتی بهمه حال واجباتدندر. بر شیتک امکان ذاتیسی ایله وجوب عرضیسی